

Tarih Dergisi

Turkish Journal of History

Araştırma Makalesi | Research Article

 Açık Erişim | Open Access

Dede Korkut Kitabında Okunamayan Bir Yer Adı Üzerine Görüşler

Comments on an Unreadable Place Name in the Book of Dede Korkut

Feridun M. Emecen¹

¹ İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Öz

Dede Korkut kitabı Türk edebiyatının üzerinde en çok çalışma yapılan numunelerinden birini oluşturur. Kitabın “romanvari” güçlü üslubu ile kaydedilmiş hikâyeleri, sadece edebi anlamda değil aynı zamanda tarihî olarak da büyük değeri haiz görünür. Eserde yer alan hikâyelerdeki tarihî kıssa ve olaylar belirli bir dönemi vasıflandırmaktan çok kadim dönemlere kadar inen ve süregelen türlü anlatımların bir nevi “halita”sı özelliği de taşır. Bu metinlerden tarihî bilgi çıkarma çabası yine son derece anlamlı ve değerli görünmektedir. Dede Korkut’un metinlerinde zikredilen coğrafyayı tanımlamak ise bu tarihî bilgilerin mahiyeti açısından son derece önem kazanır. Orada geçen yer adlarının teşhisi söz konusu coğrafyanın hem tespiti hem de olayların vuku bulduğu zaman dilimini ortaya çıkarmak açısından ihmal edilmemesi gereken bir öneme sahiptir. Zira hikâyelerin dayandığı tarihî zeminde Akkoyunlu ve daha doğrusu Azerbaycan sahası öne çıkar görünür. Bu aynı zamanda Trabzon merkezli bir hedefi belirler. Trabzon’daki Komnenoslara karşı “zamansız bir tarih diliminde” yapılan seferler yahut akınlarla süslenen metinde, bu hadisatın gerçek kronolojisini yakalamaya yönelik ipuçları, zikredilen yer, mevki, kale, şehir adlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu vadiye yapılan çalışmalarda çözülemeyen ve nerede olduğu konusunda muhtelif görüşler ileri sürülen adlar arasında “Düzürt” diye okunan bir mevki dikkati çeker. Bu çalışmada elde bulunan Dede Korkut metinlerinden hareketle ve tarihi olaylar zemininde bu yer adının Trabzon ile ilişkili olabileceği iddia edilmektedir.

Abstract

The Book of Dede Korkut constitutes one of the most extensively studied works in Turkish literature. The stories, recorded with a powerful Romanesque style, possess significant value not only in a literary sense but also as historical documents. Rather than characterizing a specific era, the historical narratives and events within the work function as an “amalgam” of various recurring accounts dating back to ancient times. In this context, efforts to extract historical data from these texts remain highly meaningful. Defining the geography mentioned in the Book of Dede Korkut is crucial for understanding the nature of this historical information. The identification of toponyms is of indispensable importance for both determining the specific geography and uncovering the timeframe in which the events occurred. The historical foundation of the stories prominently features the Akkoyunlu and, more specifically, the Azerbaijani sphere, which designates a Trebizond-centered objective. The text is embellished with campaigns and raids against the Komnenoi of Trebizond within a “timeless historical period”; clues for capturing the actual chronology of these events are directly linked to the mentioned names of locations, sites, fortresses, and cities. Among the names that have remained unresolved in previous studies and have sparked various interpretations, a place name transliterated in modern studies as “Düzürt” draws particular attention. Based on the available Dede Korkut texts and the framework of historical events, this research posits that this toponym may be associated with Trebizond.

Anahtar Kelimeler

Dede Korkut · Trabzon · Düzürt · Akkoyunlular · Oğuzlar

Keywords

Dede Korkut · Trebizond · Düzürt · Akkoyunlu · Oghuzs

“ Atif | Citation: Emecen, Feridun M. "Dede Korkut Kitabında Okunamayan Bir Yer Adı Üzerine Görüşler." *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History* 88 (2026): 49-57. <https://doi.org/10.26650/iutd.1824875>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2026. Emecen, F. M.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Feridun M. Emecen femecen@yahoo.com

Extended Summary

The Book of Dede Korkut is undoubtedly one of the most extensively studied specimens of Turkish literature. The Romanesque style of the work renders a vivid revelation of historical stories that has earned justified acknowledgment in literary studies. It is, however, also a historical text that deserves due attention in historical studies. In terms of chronological consistency, historical accounts in the Book of Dede Korkut do not necessarily correspond to concrete events or figures; instead, they represent a colloquium of storytelling and oral tradition of a long-lasting collective past. And yet, it is still a worthwhile task to extract bits of solid historical knowledge from the text. In such an attempt, properly defining the localities in which historical episodes were placed by the anonymous author becomes of a great significance. Orthographic approach, i.e., the determination of place-names, will certainly help much to reveal the historical region and the time of a given tale recorded in the Book of Dede Korkut. Seemingly, the accounts under discussion were largely affiliated with the Akkoyunlu provinces, or more specifically, with the country of Azerbaijan, a fact that links the broader area of the historical proceedings to the city of Trebizond. Military ventures against the Komnenoi of Trebizond “in a period without chronological time” form an integral part of the text; and in order to establish a reliable chronology of events, there is no better way than to seek the clues hidden among the lines that relate, in one way or another, to the castle, town, and region names mentioned in the text. In this context, a place name transliterated in modern studies as “Düzmürt” has become an issue of scholarly conflict. Several researchers have taken varying stances as to where this “Düzmürt” actually lay. In this paper, I suggest, based on the historical anecdotes recorded in the Book of Dede Korkut, that it was most probably a place connected with the city of Trebizond. Three manuscripts of the Book of Dede Korkut that have survived to this day all include a particular anecdote entitled “It relates the story of Kazılık Kocaoğlu Yeğenek”. Several researchers read in this anecdote a certain disputed word in the form of “Düzmürt”, some with a question mark, others with self-assurance. Here, I claim that this word was indeed spelled differently in different handwritten copies. In my view, in the aforementioned anecdote, which brings together a myriad of Turcoman raids into the region, this very word was used to refer to Trebizond. Documents from shortly before and after of the conquest of Trebizond by the Ottomans testify to the fact that it was common practice at that time to spell the name of the city in a manner closely resembling the forms applied in the Book of Dede Korkut. Thus, I believe that Düzmürt in reality corresponded to a distorted orthographic spelling of Trebizond, a town that also appears frequently in other anecdotes of the book. I have also considered the Turcoman raids against the castle of Trebizond which are only narrated sparsely in the chronicles of the age. It is without doubt that the anecdote of Kazılık Kocaoğlu had no intention of providing an accurate reproduction of historical reality. Nevertheless, the background and fundamental elements of the narrative owe much to the historical facts of the Seljukid and Akkoyunlu reigns.

Giriş

Türk edebiyat tarihinin en dikkat çekici eserlerinden birisi hiç şüphesiz Dede Korkut hikâyeleridir. Bu kitapta derlenen hikâyeler, sadece epik ve destanî unsurları değil geçtiği mahallerin coğrafi hususiyetleri, tarihî hadiseler, kültür unsurları, idari yaklaşımlar, zihniyet dünyası vs. gibi pek çok hususu bünyesinde barındırır. Ayrıca bunun Oğuz dünyasına mahsus romanvarî bir edebî yönü olduğu da söylenebilir. Burada haliyle eserin kültür ve edebiyat tarihi üzerindeki ehemmiyetinden söz edilmeyecektir. Bu hususta zaten hayli çalışma yapılmış durumdadır. Bununla birlikte Dede Korkut kitabında yer alan türlü hikâyelerin tarihî zemini, menşei gibi konular hâlâ pek çok çözülmesi gereken problemi ve açıklanmaya muhtaç meseleyi beraberinde taşımaktadır. Bu kitap sadece edebi, kültürel ve kahramanlık destanı değil aynı zamanda tarihî menakıbnâme türünün de bir yansıması niteliği gösterir. Bu bakımdan burada yer alan hikâyelerin vuku bulan tarihî hadisat ile olan irtibatını tespit etmek önemli bir ameliye olarak karşımızda durmaktadır. Dede Korkut metinleri üzerinde çalışanlar da aslında buradaki destanî anlatımın tarihî olaylarla olan ilişkisine özel bir ehemmiyet vermişlerdir. Ancak buradaki metinlerin tarihî anlamda mevcut bilgilerle ve kaynaklarla uyum sağladığı tabii ki söylenemez. Nihayetinde metnin amacı tarihi bir bilgiyi aktarmak değildir. Fakat hadisat burada yıllar boyunca anlatıla anlatıla başkalaşmış belki zaman içerisinde yine tarihî anlamda gelişen olaylar muvacehesinde yeni varyantlar olarak eklenmiş bir vaziyette görünür¹.

¹ Dede Korkut'u konu alan pek çok çalışma söz konusudur. Derleyici mahiyette iki referans ile yetineceğim: III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası, ed. M. Ekici-M. Duranlı, I-III, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir 2016; Korkut Bitig: Dünyada Dede Korkut Araştırmaları, haz. G. Pehlivan-F. Türkmen, Ötüken, İstanbul 2021.

Genellikle metinlere bakıldığında herkesin ittifak ettiği husus, buradaki derlenen belki tarih içinde başkalaşan eklemeler ve kendi dönemine ait unsurlarla süslenen bu hikâyelerin “Azerbaycan ve Akkoyunlu sahasını” daha çok öne çıkaran bir yanı olduğudur². Tarihî şahsiyetlerin de bu dünyaya mensup adlarla anılmakta olması ayrıca dikkat çekicidir. Buradaki anlatımların özellikleriyle, belki Korkut Ata kimliğini birbirinden ayrı ele almak daha doğru bir yaklaşım olabilir. Yani destanî unsurlar olarak kökü çok eskiye giden bir Korkut Ata kültürünün mevcut bulunduğunu ve onun üzerinden yahut bu temelden çok sonraları yukarıda belirtilen coğrafyada eklenmiş, başkalaştırılmış ve yer yer eski dili tam kaybolmamış, karışık halde hikâyeleştirilmiş yeni bir şekil kazandırıldığını ifade etmek mümkündür. Öte yandan yer verilen hikâyelerin tarihî anlamda hangi olaylarla bağdaştırılabileceği de büyük bir mesele olarak karşımızda durmaktadır³. Metinler üzerinden derinlemesine çalışmalar neticesi oluşacak bir bilgi birikiminin bu hususta belirleyici olacağına şüphe bulunmaz.

Dede Korkut hikâyelerinin tarihî zeminine bakarken özellikle burada zikredilen yer adlarının belirleyici olma halinin söz konusu olduğu birçok araştırmacının ortak kanaatidir. Hatta metinlerde geçen, kale, şehir gibi yerleşim yerlerinin isimleri temel alınarak “Dede Korkut’un coğrafyası” konusunda epeyi çalışma yapıldığı malumdur. Bu yer adlarının doğru tespiti, söz konusu hikâyelerde anlatılan olayların tarihî anlamda hangi gerçek hadisatla örtüştüğünü ortaya koyabilecek önemde görülmelidir. Bu vesileyle de bu çalışma, Dede Korkut kitabında geçen ve bir hikâyeye doğrudan muhatap olan bir yer adıyla alakalı yeni bir teklifi konuyla ilgilenen araştırmacıların dikkatine sunmayı amaçlamaktadır.

1. Yeğenek’in (Yeğnik) Hikayesi ve “Düzmürt” Meselesi

Ele alacağımız ve tanımlamaya çalışacağımız yer adı, “Kazılık Kocaoğlu Yeğenek boyu beyân eder” başlıklı Kazılık Kocaoğlu Yeğenek Bey’in hikâyesinde adı geçen, birçok araştırmacının ortak şekilde bazen kesin bazen de soru işaretli olarak okunuşuna katıldığı “Düzmürt” adlı kaledir. Öncelikle bu adın Dede Korkut kitabının her üç yazma nüshasında da yani Dresden, Vatikan ve Bursa nüshalarında birbirine benzer bir imlayla yazıldığı dikkati çekmektedir. Dresden ve Vatikan nüshaları üzerinde çalışanlar bu iki metinde ciddi ölçüde farklılıklar olduğunu ve müstensihlerin bazı kelimeleri ya yanlış ya da dilcileri epeyi meşgul edecek raddelerde farklı imlalarla yazmış olduklarını belirtirler. Yeni keşfedilen Bursa nüshası da esas olarak bunlara katılabilir. Anlaşıldığı kadarıyla dilcileri hayli uğraştıran ve farklı teklifler getiren okuma şekilleri, müstensihlerin kopyaladıkları ana metnin durumundan veya onu aktarma sırasındaki dikkatsizliklerinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki bazı kelimelerin yazılışının atlama veya yanlış görme sonucu dikkatsizce kaydedildiği açıkça tespit edilebilmektedir⁴. Bununla ilgili pek çok örnek gerek metinleri neşredenler gerekse bunlar üzerinde çalışan araştırmacılarca tespit edilmiş durumdadır. Üstelik metinlerdeki hareketler, okumayı kolaylaştırmak yerine farklı işaretlemelerle meseleyi daha da çetrefil hale getirmektedir⁵.

Bütün bu meseleler, “Düzmürt” diye okunan kale adının metinlerde yazılış farklılıklarıyla da kendini gösterir. Başka ifadeyle her üç metinde geçen yazılışların farklılığı -ki kendi içinde dahi değişik yazılışlar söz konusudur- bu yer adının

²Bu zaten üzerinde çalışanların ortak görüşüdür: Örnek için bk. Ü. Bulduk, “Dede Korkut Destanlarında Ortak Kültür Unsuru Olarak Yaşatılan Coğrafya”, *Yeni Türkiye*, III/15 (1997), 466-470; a.mlf, “Dede Korkut Oğuz Elleri ve Kafkaslar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XVIII/29 (1996), s. 247-251.

³Aslında bu metinlerin yazılı değil sözlü anlatımdan yazıya dökülmüş olma hali ve halk hikâyelerine dönüşüm göstermesi bazı araştırmacılarca tarihî zemini zayıflattığı kanaatine yol açmıştır: W. S. Walker, “Bir Halk Destanı Olarak Dede Korkut Kitabı”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1/3 (1979), çev. A. E. Uysal, s. 33-40.

⁴Pek çok örnek bu meyanda bazı araştırmacılar tarafından tespit edilmiş bulunmaktadır. T. Tekin, “Dede Korkut Hikâyelerinde Bazı Düzeltmeler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* (1982/83), s. 141-156; V. Zahidoğlu, “Dede Korkut Kitabında Tipik Bir İstinsah Hatası Üzerine”, *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası*, III, s. 1576-1587.

⁵Dede Korkut Kitabı’nın bilinen iki yazma nüshasına (muhtelif neşirleri olan Vatikan ve Dresden nüshaları) son zamanlarda baştan sadece bir varağı (1a-b) eksik olan ve Bursa’da tespit edilen bir nüsha daha eklenmiştir. Bu sonuncu nüsha 2022’de akademik camiaya duyurulmuş olup son derece temiz ve hareketli bir nüshadır (tanıtım: S. Özçelik, “2022 Yılı Bahar Müjdesi: Dede Korkut’un Bursa Nüshası”, *Türk Dili*, 71/844 (Nisan 2022), s. 16-29). Bundan önce üçüncü nüsha da iki defa yayımlanmıştır: Y. Azmun, *Dede Korkut’un Üçüncü El Yazması (Soylamalar ve İki Yeni Boy ile Türkmen Sahra Nüshası)*, Kutlu Yay., İstanbul 2019; S. Özçelik, *Dede Korkud-Günbed Yazması-Kazan Bey Oğuznamesi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2021. Fakat özellikle hareketli Bursa nüshası başlangıçta XVI. asır olarak tarihlendirilmişse de yayımı vesilesiyle bu nüshanın da filigranlarından hareketle XVII. asra ait olduğu belirtilmiştir. Bu nüshanın öncelikle faksimilesi Bursa Büyükşehir Belediyesi’nce O. Fikri Sertkaya’nın takdim yazısıyla birlikte yayımlanmıştır (*Dede Korkut Kitabı – Bursa El Yazması – Tipkibasım*, Bursa 2022). Yakın bir zaman önce metni de neşredilmiştir (*Dede Korkut Kitabı – Bursa Yazması (Metin-Dizin)*, haz. F. Ağca, Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2025). Bazı kelimeler üzerindeki hareketlerdeki değişik versiyonlar bu metinlerde sıklıkla karşımıza çıkar.

eksik yazılmış, yanlış noktalanmış ve harekelenmiş olduğunu düşündürmektedir. Öncelikle bu adın nasıl okunacağı konusunda ilk teklif ve tanımlamayı yapan metinleri neşredenlerden ziyade F. Kırzioğlu olmuştur. Kırzioğlu “Dede Korkut hikâyesinde geçen Düzmürt kalesi” başlığı altında hikâyenin başlangıcını özetler ve şöyle yazar: “Kamganoğlu Han Bayındır’ın veziri Kazılık Koca akın izni alıp dağlar tepeler aştı ve Karadeniz kenarında Düzmürt kalesine geldi. Kalenin hâkimi Arşuvanoğlu Dirak tekfur ile savaştı, yenildi ve kaleye hapsedildi. 16 yıl sonra Yeğenek Bey geldi bu hisarı fethetti, kalenin kilisesini yıktı ve yerine mescit yaptı”⁶.

Hikâyeyi bu şekilde özetledikten sonra Düzmürt diye harekeli metinden yola çıkarak adını okuduğu bu kalenin Harşıt ile Yeşilirmak arasında bulunduğunu, adının ise Diz-mard olabileceğini, “diz” kelimesinin kale, Mard’ın ise bir kavim adı olduğunu belirtti. Fakat tam yerinden emin olamadığı beyanında da bulundu. Bunun yanı sıra çok sonraları bir başka yazısında Düzmürd hisarını Eski Tirebolu kalesi olarak gösterdi⁷. Bu okunuş tarzı metinleri neşredenler tarafından da aynen benimsendiği gibi Dede Korkut hikâyeleri konusundaki araştırmalarda da aynı şekilde geçerek yaygınlaştı. Hiç kimse bunun nasıl okunacağı veya okunuş ve yazılış şekli hususunda bir mesele olup olmadığına kafa yormaksızın sadece bu yer adıyla alakalı olabilecek Karadeniz kıyılarında bir takım kaleleri işaret etti. Bunlar arasında yukarıda belirttiğim gibi Tirebolu yanında Giresun teklifi dahi öne sürüldü⁸.

Metni yayımlayanlar arasında yer alan M. Kaçalın ise, diğerlerinden farklı olarak bunu Dozmurt şeklinde okumayı tercih edip yer adını Dozimonitis denilen Pontus bölgesinde Kamano adlı şehrin batısındaki geniş ova izahatını öne sürdü, Dozimonit’ten Dozmunt olacağını belirtip sondaki t’nin d’ye dönüştüğüne işaret etti.⁹ Halbuki Dazimon denilen yer Tokat’ta Turhal ilçesine bağlı Akçatarla köyü olup buranın sahille alakası bulunmaz¹⁰. Öte yandan I. Melikoff da bu adın okunuşunu Dizmerd olarak kabul etmiştir.¹¹ Tezcan ve Boeschoten neşrinde ise bu kelime Düzmürt olarak yazılmış ama hiçbir açıklama yapılmamıştır.¹²

Öncelikle bu teklifleri ifade ettikten sonra bu adın metinlerde nasıl yazıldığına bir göz atalım. Dresden nüshasında geçtiği üç yerde de bu yer adı d, z, m, r, d, (دزمرد) şeklinde zikredilmiştir. Vatikan nüshasında ise hem bu şekilde hem de d, z, m, v, r, t (دزمورت) ve d, z, m, r, t (دزمرت) tarzında yazılmıştır. Son iki versiyonda sondaki d’ler t’ye dönüşmüş şekildedir¹³. Fakat burada sondaki t’nin n (nun) olma halî de bu metindeki diğer sondaki “nun” harflerinin yazılışına bakıldığında -tek veya çift nokta- mümkün görünür. Anlaşıldığına göre Vatikan nüshasına nispetle Dresden nüshası müstensihî bu farklı yazılışların farkına vararak bunları tek imlayla kaydetmiştir. Bursa nüshasında ilk geçtiği yerde z, m, r, d (دزمرد), ikincisi ve üçüncüsünde Dresden nüshasındaki gibi d, z, m, r, d, (دزمرد) tarzında yazılmıştır. Fakat bu sonuncular harekelemede farklı gösterilmiş, biri Düzmerd diğeri ise Dezmerde olarak kaydedilmiştir¹⁴.

⁶M. F. Kırzioğlu, *Dede Korkut Oğuznameleri*, [yy.], İstanbul 1952, s. 83.

⁷M. F. Kırzioğlu, “Dede-Korkut Oğuznameleri Coğrafyası ve Düşünceler”, *Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) Tebliğler*, Kervan Yay., İstanbul 1980, s. 276. a.mlf, *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar: İlk-Kıpçaklar (M.Ö. VIII.-M.S. VI. yy.) ve Son Kıpçaklar (1118, 1195) ile Ortadoks Kıpçak Atabekler Hükümeti (1267-1578) (Ahıska/ Çıldır Eyaleti Tarihi’nden)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992, s. 200.

⁸N. Demir, “2019’da Yayımlanan Metinler Işığında Dede Korkut ve Dede Korkut Kitabı”, *ZfWT*, 11/2 (2019), s. 22.

⁹*Dedem Korkut’un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, haz. M. Kaçalın, Kitabevi Yay., İstanbul 2006, s. 96, 99, 266.

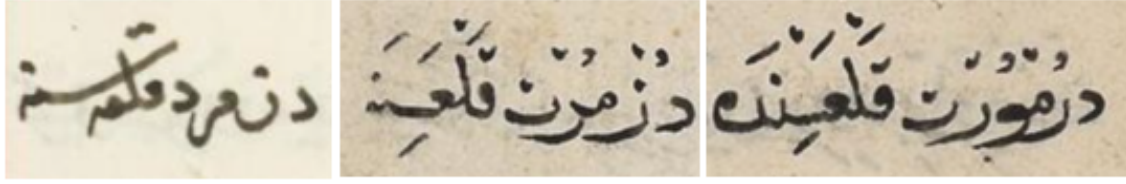
¹⁰B. Umar, *Karadeniz Kappadokia’sı (Pontos) – Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İnkılap Kitabevi: İstanbul 2000, s. 216, 230.

¹¹İ. Melikoff, “Gürcüler, Türkmenler ve Trabzon: Dede Korkut Kitabı Hakkında Notlar”, çev. F. Türkmen, *Korkut Bitig: Dünya’da Dede Korkut Araştırmaları*, haz. G. Pehlivan-F. Türkmen, Ötügen, İstanbul 2021, s. 225.

¹²*Dede Korkut Oğuznameleri*, haz. S. Özcan-H. Boeschoten, YKY Yay., İstanbul 2001.

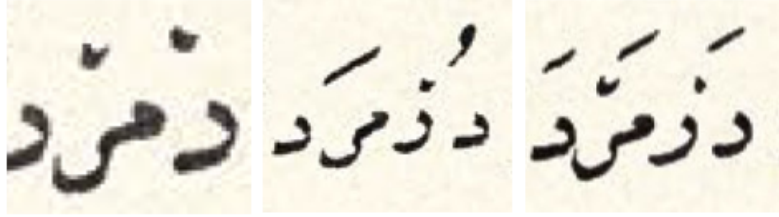
¹³Orijinal metinler: M. Ergin’in yayınında mevcuttur: *Dede Korkut Kitabı*, I, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1989, s. 85, 88, 89. Ayrıca Dresden nüshası hakkında bk. *Dede Korkut –Dresden Nüshası-Metin, Dizin*, haz. Sadettin Özçelik, Türk Dil Kurumu Yayınları, I-II, Ankara 2022.

¹⁴*Dede Korkut Kitabı – Bursa El Yazması – Tıpkıbasım*, s. 160, 164, 165.

(Soldan sağa) **Resim 1:** Dresden nüshası (Msc.Dresd.Ea., 86), vr. 103a/10; **Resim 2:** Vatikan nüshası (Vat. turc., 102), vr. 102a/8; **Resim 3:** Vatikan nüshası, vr. 101b/13.,

Bursa nüshasından örnekler

(Soldan sağa) **Resim 4:** s. 160/2 **Resim 5:** s. 164 **Resim 6:** s. 165
(2022 tarihli tıpkıbasımdaki sayfa numaraları esas alınmıştır).

Bu yazılışlarda ilginç şekilde ortadaki “mim” harfi belli belirsiz durumdadır, b, t, n gibi okumaya uygun bir şekil de arz eder, sondaki d ise noktasız olup t, n, b gibi okunmaya müsaittir. Şimdi bu yazılış şekillerinin d, r, b, z, n tarzına benzerliği zorlama bir buluşun ötesinde tarihî zeminle de örtüşen bir mahiyettedir. Bu şekil dönüşümünü, harekeli metni de göz önüne alarak okumaya çalışırsak o vakit karşımıza “Drabzon” çıkar (درېزن). Harekelere göre de “Durabuzon” tarzında okunmaya müsait bir hal arz eder. Yani aslında bu yazılış tarzı Trabzon’un eski metinlerde türlü şekillerde yazılan adlandırmasının değişe değişe farklılaşmış bir versiyonu olarak mütalaa edilebilir. Hattı zatında bilindiği üzere hikâyelerde Trabzon bahsinin geçtiği yerler (Kanturalı ve Salur Kazan hikâyeleri) vardır ve burada bu ad t, r, a, b, z, u, n (طره بزون) olarak da yer bulur. Muhtemelen bu sonuncu yazılış tarzı erken tarihli bir metne dayanmıştır. Diğerlerinin ise hikâyenin anlatımının daha eskiye giden varyantıyla alakalı olma ihtimali söz konusu olabilir.

Kısaca bu farklı yazılışlar muhtemelen hikâyelerin değişik varyantları sebebiyle 16. yüzyılda istinsah edilmiş metinlere “şeklen benzetilmeye çalışılarak” kaydedilmiştir. Zira Trabzon’un Arap harfleriyle yazımında alışılmış şeklinin dışında yine bazı eski kaynaklarda d, r, b, z, n (درېزن) tarzında (bazen de noktasız olarak) yazıldığı tespit edilmektedir. Bu manada özellikle Trabzon’un fethi öncesinde hazırlanmış bulunan 1455 tarihli İstanbul tahrir defterinde Trabzonlu olarak belirtilen ev sahipleriyle ilgili bilgilendirmelerde Trabzon’un yazılışı d, r, b, z, o, n (درېزون) şeklindedir. Aynı defterde kâtiplerin, Trabzon yazılışını farklı harflerle belirtmiş olmaları, henüz bir imla oturmasının olmadığına delalet eder. Bir kayıtta d, r, e/a, b, z, o, n (دره بوزن / درایزن) yazılırken diğerinde d, r, b, z, o, n şekli (درېوزن) bazen hareke konularak belirtilmiş, hatta bir yerde baştaki d yerine tı harfi (طرایزن) konulmuştur¹⁵. Yine Fatih dönemine ait bir defter parçasında d, r, a, b, u, z, a, n (درابوزان) yani Durabuzan şekli de dikkati çekmektedir¹⁶. Özellikle bu yazılışlardan bilhassa Vatikan nüshasındaki son geçen iki yazış tarzıyla (درمرد/درمون) -mim harfinin yazımındaki belirsizlik göz önüne alınarak- bu defterdeki imlalar neredeyse örtüşmektedir.

Bunun yanı sıra bazı Osmanlı tarihi metinlerinde de benzeri imlalara rastlandığını belirtmeliyiz. Nitekim Fatih dönemine ait bir mektupta, Trabzon yazılışının başındaki “tı” yerine “te” nin kullanıldığı, sonra r, b, z, n (ترېزن) tarzında

¹⁵BOA, TSMA. d., nr. 2203, 259b, 262a, 267a, 267b, 268a

¹⁶BOA, TSMA. E., nr. 304/72.

geçtiği dikkati çekmektedir.¹⁷ Baştaki “te” bazen daha kalın olarak tıpkı yukarıda belirttiğimiz tahrir defterindeki yazılı örneklerinde olduğu gibi “dal”a dönüşmüştür. Bu bakımdan yazılış itibarıyla b/m geçişi dışında ortak bir imlanın geçerli bulunduğu iddia edilebilir. Bu vaziyette Düzmürd/Düzmürt yazılış yerine buranın “Durabzon” olarak okunmasının hem coğrafya hem de olaylar çerçevesinde daha uygun olacağı ileri sürülebilir. Dede Korkut hikâyelerinin müstensihleri muhtemelen kopyaladıkları metinden bu imlayı hatalı olarak kaydetmiş ve yazılış tarzı metinden metine aktararak bozuk halde sürdürülmüştür. Bununla birlikte bu durumun ilk ana orijinal metinden de kaynaklanmış olma ihtimali vardır. Zira eğer hikâyelerin sözlü anlatım olarak metne derç edilmiş olma hali söz konusuysa, o vakit bozuk telaffuzun bir neticesi olarak bunu yazıya geçirenin kendi dilinde hâkim olmadığı bu yer adını nasıl duyduysa ona göre imlaya getirdiği düşünülebilir.

2. Hikâyenin Tarihî Zemini ve Trabzon

Düzmürt’ün Trabzon olarak okunması teklifinin tarihî temelde olaylar çerçevesinde yerini bulmaya çalışırsak o vakit karşımıza Akkoyunlu-Trabzon Komnenosları arasındaki ilişkiler çıkar. Eğer bu varyantı kabul edersek o vakit hikâyeyi hangi tarihî zemine yerleştirebiliriz sualinin cevabını vermek gerekecektir. Mamafih metinde Trabzon’u konu alan başka hikâyeler de mevcuttur. Burada yine Trabzon eksenli bir olayın anlatılmış olması mümkün görünmektedir. Bu defaki hikâyede Kazılık Koca’nın yağma seferi sırasında kale tekfur tarafından yakalanması ve ardından geride bıraktığı oğlu Yeğenek’in Bayındır Han’dan aldığı kuvvetlerle denizi aşip gelmesi ve kale önlerinde babasını esir alan tekfur öldürmesi, kalenin ele geçirilmesi, yağmalanması sonra da baba oğulun evlerine dönmesi anlatılır. Burada anlaşılacağı üzere kale alınmıştır ama sonra terkedilmiştir. Hikâyede adı geçen şahısların tarihî kimlikleri konusu ise belirsizliklerle doludur. Bu meyanda metinlerde Yeğenek, Yiğenek şeklinde harekelenen bu adın Anadolu’nun bazı bölgelerinde kullanılan hafif, zayıf anlamı taşıyan “Yeğnik” ile benzerliği ayrıca üzerinde durulması gereken bir husus olarak belirlenebilir. Bu ad Bursa nüshasında Yeğnek tarzında harekelenmiş gözükmüştür¹⁸. Keza Dede Korkut hikâyelerini/Oğuznamelerini yayımlayan M. Tulum-Mehmet M. Tulum, bu adın Yeğen’den geldiğini -ek’in ise küçültme olduğunu yazıp Yeğencik demek olduğuna işaret ederler¹⁹. Onun adına diğer hikâyelerde de sıklıkla tesadüf edilir. Bazı araştırmacılar, tekfur adı olarak zikredilen Arşun’un Arşunlu’dan geldiği, Yeğenek’in Yekenek ve buradan hareketle Peçenek/Egrek ile bağlantılı olduğuna dair görüşler ileri sürerler. Buna göre Egrek babasını Arşunlular’ın elinden kurtarmıştır. Burada zikri geçen “Dizmurt” ise Macar (Mordva) eli’dir²⁰. Ama tekfurun diğer adı “Direk” ismi konusunda bir şey söylenmemiştir.

Öte yandan esir düşen beyin mensubiyet bağları adından hareketle tespit edilmemektedir. Bayındır Bey’i tanımlamak mümkündür ama hikâye onu zamansız bir çerçeveye oturtmuş gözükmüştür. Yeğenek’e eşlik eden beylerin adları konusunda da benzeri bir problem vardır. Her şeye rağmen bu anlatımın hikâyeleştirdiği olayların geçtiği kalenin Trabzon olduğu varsayılırsa o vakit buraya yönelik Türk tarihinde hangi seferlerin yapıldığı ve Trabzon’un bu şekilde ele geçip geçmediğine bakmak gerekecektir.

Bu anlamda olayların alt zeminini Selçuklular dönemindeki Trabzon’a yönelik seferlerde aramak gerekecektir. Nitekim muhtemelen Selçuklu sultanı I. Alaeddin Keykubad, Harezmlileri mağlubiyete uğrattıktan sonra önlerinden kaçıp Trabzon sınırlarına sığınmaya çalışan Harezmlileri takip ettirirken oğlu Melik’in yani Gıyaseddin Keyhüsrev’in Trabzon’a yöneldiği bilinmektedir. Bu hususta Selçuklu tarihçileri arasında yorum farklılıkları varsa da olayın 1228 veya 1230’da vuku bulduğu tahmin edilir. Bazı araştırmacılar ise bu Melik’in seferini Panaretos kroniği bağlamı içinde daha

¹⁷Bu şekilde yazılış için 1465 tarihli mektup: II. Bayezid’in annesinden Trabzon sancakbeyi Abdullah’a mektupta baştaki harf “te” ile başlar: *Fatih Devrine Ait Münşeât Mecmuası*, haz. N. Lugal-A. Erzi, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul 1956, s. 78.

¹⁸*Dede Korkut Kitabı – Bursa El Yazması – Tıpkıbasım*, s. 159.

¹⁹Dede Korkut, *Oğuznameler: Oğuz Beylerinin Hikayeleri*, haz. Mertol Tulum-Mehmet M. Tulum, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2016, s. 24.

²⁰Konıratbayev’den zikreden: D. C. Eyüboğlu, “Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Boy’un Tarihi”, *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAT)*, VI/2 (2022), s. 33-69.

uygun olarak 1223 yılına yerleştirir²¹. Anlaşıldığı kadarıyla Maçka'dan Trabzon'a inen Selçuklu ordusu surlara çıkıp kısa bir süre şehirde hâkim olmuşsa da başarısızlığa uğratılmışlar ve kumandanları olan Melik de yakalanmıştır. Bu yakalanan Melik'in daha sonra Trabzon imparatoru tarafından serbest bırakıldığına temas edilir²².

Görüldüğü gibi bu olayı hikâyeyle karşılaştırdığımızda temelde önemli bir benzerlik ortaya çıkacaktır. Ancak hadise muhtemelen buradan Akkoyunlu sahasına taşınarak değişmiş durumdadır. Bayındır Han üzerinden bir çerçeveye oturtma söz konusu olmuştur denilebilir. Aslında diğer hikâyelerde Trabzon'a yönelik olarak bazı tarihî bilgiler destanî unsurlarla karışık olarak yer almıştır. Tarihe dönüp baktığımızda özellikle Panaretos'un kroniğinde Türklerin Trabzon'a yönelik seferleriyle alakalı düzgün bir kronolojiyi bulma imkânına sahibiz²³. Buna göre 1313 yılı Ekim'inde Hacı Emir'in babası Bayram Bey Trabzon'a iki büyük saldırı düzenlemiştir. Bu akın sırasında Bayram Bey Maçka'ya kadar gelip burada bir süre ikamet etmişti. 1332 Ağustos'unda ise Bayram Bey'in adamlarının yeniden Trabzon önlerine doğru hareket ettikleri biliniyor. 1357'de Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir bu defa Trabzon imparatorluğunun pek çok yerlerini ele geçirmişti. Ağustos 1358'de de imparator kız kardeşi Theodora'yı Hacı Emir'e gelin olarak gönderip evlilik töreni yapılmıştı. Daha önce de 1352'de Kutlu Bey'in Trabzon imparatoru III. Alexis'in kız kardeşiyle evlenme hadisesi, ilgili kronikte, Trabzon üzerine yapılan bir intikam seferinin neticesi gibi takdim edilmişti²⁴.

Bayramlıların yahut Hacı Emir oğullarının yanı sıra Trabzon'un Erzincan ve Bayburt yöresindeki emirlerin hedefinde olduğunu belirtmek gerekir. 1336'da Temürtaş Beyoğlu Şeyh Hasan'ın Trabzon'a kadar gelip Boztepe'deki Aziz Kerykos civarında savaştığı ve hava şartları sebebiyle geri döndüğü, fakat torunu Rüstem oğlu Abdurrahman'ın öldürüldüğü kaydı dikkat çekicidir. 1341'de ise muhtemelen bir sene önce yaz aylarında yaylalık alanlara yönelik olarak Komnenosların ani saldırısının intikamını almak üzere, Akkoyunlular'ın Trabzon'a yönelik baskıları sonucu "Trabzon'un içi ve dışı" ateşe verilmiş, birçok insan hayatını kaybetmişti. 1348'de Ahi Eyne Bey'in Trabzon seferine Bayburt'tan Mehmed Rikabdar, Akkoyunlu Turali Bey Bozdoğan ve Çepni adlı beyler de iştirak etmişlerdi. Bunlar üç gün boyunca Trabzon'u kuşatmışlar ama hemen sonra geri çekilmek zorunda kalmışlardı²⁵.

Trabzon özelinde Dede Korkut'un bilgileri üzerinde duran I. Melikoff da tarihî zemini tespit ederken bunun daha çok Akkoyunlu sahasındaki hadisat zinciriyle bağlantılı olabileceğine dikkat çekmişti²⁶. Buna mukabil bazı araştırmacılar burada geçen anlatımların Oğuzların dip tarihine kadar inen birtakım unsurlarla bezeli olduğuna işaret eder. Bir kısmı ise olayları Selçukluların Anadolu'ya ilk seferleriyle irtibatlandırır, hatta Yeğenek'in Alpaslan'ın akın kollarından birinin kumandanı olduğuna dair tanımlamalar söz konusudur. Keza Yeğenek'i Göktürk kumandanlarından biri gibi nitelendirenler dahi vardır²⁷. Bu konuda tabii ki tartışmalar devam edecektir ama muhtemelen varyantlar ve yer adlarıyla alakalı meseleler bize daha ziyade Akkoyunlu sahasıyla ilişkilendirilebilecek bir yol açar.

İmdi toparlayacak olursak kaynaklardan tespit edilebilen Trabzon'a müteveccih zikredilen olayların hangilerinin zikredilen hikâyeyle örtüştüğü hususunun kesin bir cevabı yoktur. Bununla beraber olaylar zincirinin muhtelif varyantlar temelinde yer yer örtüştürülebileceği söylenebilir. Özellikle Ahi Eyne Bey ve yanındaki beyler meselesinde geçen adlara

²¹A. C. S. Peacock, "Kırım'a Karşı Selçuklu Seferi ve Alaeddin Keykubad'ın Hâkimiyetinin İlk Yıllarında Genişleme Politikası", çev. M. Keçiş-A. Mıynat, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIX/47 (2010), s. 259-264; krş. M. Keçiş, "Türkiye Selçuklularının 1223 Yılında Trabzon Üzerine Düzenledikleri Sefer Hakkında Yeni Bir Kaynak ve Bazı Yeni Bilgiler", XVI. *Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, III, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015, s. 155-165.

²²O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi – Siyasi Tarih: Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1318)*, Nakışlar Yay., İstanbul 1984, s. 361-362; a. mlf, "Keykubad I", *İA*, VI, s. 652. Tarih tartışması için bk. R. Şüküroğlu, *Türk Bizans İlişkileri ve Anadolu'nun Türkleşme Süreci*, Kültür Bilimleri Akademisi, İstanbul 2016, s. 488-489. Burada Trabzon'un sefer sırasında fethedildiği bilgisi yer alır.

²³*Two Works on Trebizond: Michael Panaretos, Bessarion*, ed. ve çev. Scott Kennedy, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2019, s. 2-57.

²⁴Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. M. Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 21.

²⁵Ahi Eyne Bey'in Trabzon kuşatması 14 Zilhicce 762/15 Ekim 1361 olarak bir tarihi takvimde yer alır: *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, haz. O. Turan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1994, s. 81. Burada "Koğ-ı Tırabozon" şeklinde atıf söz konusudur. Fakat zikredilen hadise Panaretos'un çağdaş kroniğinde 1248 yılına denk düşer. Aslında Takvim, Ahi Eyne Bey'in Golacha Kalesi (Gümüşhane'nin 10 km. batısında) değil de buraya yakın olan Koğ Kalesi (Gümüşhane'nin 15 km güneydoğusunda) kuşatmasının tarihini vermiştir.

²⁶Melikoff, "Gürcüler, Türkmenler ve Trabzon", s. 215-227.

²⁷Konuyla ilgili muhtelif yaklaşımlar ve teklifler: D. C. Eyüboğlu, "Kazılık Koca Oğlu Yiğenek", s. 33-69. Burada hayli spekülatif ve tuhaf varsayımların bulunduğunu da belirtmeden geçemeyeceğim.

bakılırsa bunların Dede Korkut hikâyelerindekilerle benzerlikleri ortaya çıkar. Her ne kadar hikâyelerde kronolojik ve sistematik bir zemin bulunmaz ise de tarihî temellendirme itibarıyla Trabzon merkezli mücadele safhalarının söz konusu hikâyeler kanalıyla birbiriyle karışmış sözlü anlatımlar haline geldiği ileri sürülebilir. Muhtemelen bunlar yazılı hale gelinceye kadar türlü eklemelerle değişmiş, bu durum nüshaların kopyalanması sırasında kelimelerin yazılış şekillerindeki farklılıklarla da temsil edilmiştir.

Sonuç itibarıyla kısaca özetleyecek olursak Dede Korkut hikâyelerinde Yeğenek Bey'in babasını kurtarması anlatımına mekân teşkil eden Düzmürd/Düzmürt diye okunmuş olup neresi olduğu konusunda kesin bir kanaat serdedilmemiş olan bu yerin, yazılış özellikleri itibarıyla benzerliklerden de yola çıkılarak "Trabzon" şeklinde tanımlanabileceği iddia edilebilir. Bu durum aynı zamanda Trabzon kalesine yönelik olan Türkmen akın faaliyetlerinin dağınık şekilde zikredildiği devrin kaynaklarındaki bilgilerin tarihî temellendirmesinin ışığında da değerlendirilebilir. Bu hikâyenin tarihî bir olayı anlatma derdi şüphesiz hiç yoktur. Fakat ilham kaynağı Selçuklulardan Akkoyunlu sahasına uzanan olaylar zinciriyle sıkı bir bağlantı gösterir. Hülasa bu metin, "türlü şekillere bürünmüş atlama kronolojilerle üst üste bindirilmiş hadiselerin bir bileşkesi olarak hikâyeleştirilmiştir" denilebilir.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Feridun M. Emecen
Author Details	¹ İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
	 0000-0002-7478-7411 femecen@yahoo.com

Kaynakça | References

Arşiv Kaynakları

- Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA)
BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Evrak (=TSMa. E), nr. 304/72.
BOA, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Defterler (=TSMa. d.), nr. 2203.

Yayımlanmış Kaynak Eserler

- Dede Korkud-Günbed Yazması-Kazan Bey Oğuznamesi*, haz. Sadettin Özçelik, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2021.
Dede Korkut-Dresden Nüshası-Metin, Dizin, haz. Sadettin Özçelik, Türk Dil Kurumu, I-II, Ankara 2022.
Dede Korkut Kitabı – Bursa El Yazması – Tıpkıbasım, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., Bursa 2022.
Dede Korkut Kitabı, haz. Muharrem Ergin, Türk Dil Kurumu Yay., I, Ankara 1989.
Dede Korkut Kitabı – Bursa Yazması (Metin-Dizin), haz. Ferruh Ağca, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yay., 2025.
Dede Korkut Oğuznameleri, haz. Semih Tezcan – Hendrik Boeschoten, YKY Yay., İstanbul 2001.
Dede Korkut, Oğuznameler: Oğuz Beylerinin Hikayeleri, haz. Mertol Tulum – Mehmet M. Tulum, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2016.
Dede Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi, haz. Mustafa Kaçalın, Kitabevi Yay., İstanbul 2006.
Dede Korkut'un Üçüncü El Yazması (Soylamlar ve İki Yeni Boy ile Türkmen Sahra Nüshası), haz. Yusuf Azmun, Kutlu Yay., İstanbul 2019.
Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

Fatih Devrine Ait Münşeat Mecmuası, haz. Necati Lugal – Adnan Erzi, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yay., İstanbul 1956.

İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, haz. Osman Turan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1994.

Kırzioğlu, M. Fahrettin, *Dede-Korkut Oğuznameleri*, Burhanettin Erenler Matbaası, [y.y.], İstanbul 1952.

Two Works on Trebizond: Michael Panaretos, Bessarion, ed. ve çev. Scott Kennedy, Harvard University Press: Cambridge, MA, 2019.

Araştırma Eserleri

III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: *Dede Korkut ve Türk Dünyası*, ed. M. Ekici-M. Duranlı, I-III, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir 2016.

Bulduk, Üçler, "Dede Korkut Destanlarında Ortak Kültür Unsuru Olarak Yaşatılan Coğrafya", *Yeni Türkiye*, III/15 (1997), s. 466-470.

_____, "Dede Korkut Oğuz Elleri ve Kafkaslar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XVIII/29 (1996), 247-251.

Demir, Necati, "2019'da Yayımlanan Metinler Işığında Dede Korkut ve Dede Korkut Kitabı", *Zeitschrift für die Welt der Türken (=ZfWT)*, 11/2 (2019), s. 7-29.

Eyüboğlu, Dursun Can, "Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Boy'un Tarihi", *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, MİKAT*, VI/2 (2022), s. 33-69.

Keçiş, Murat, "Türkiye Selçuklularının 1223 Yılında Trabzon Üzerine Düzenledikleri Sefer Hakkında Yeni Bir Kaynak ve Bazı Yeni Bilgiler", *XVI. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, III, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2015, s. 155-165.

Kırzioğlu, M. Fahrettin, "Dede Korkut Oğuznameleri Coğrafyası ve Düşünceler", *Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) Tebliğler, Kervan Yay.*, İstanbul 1980, s. 269-317.

_____, *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar: İlk-Kıpçaklar (M.Ö. VIII.-M.S. VI. yy.) ve Son Kıpçaklar (1118, 1195) ile Ortadoks Kıpçak Atabekler Hükümeti (1267-1578) (Ahıska/ Çıldır Eyaleti Tarihi'nden)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

Korkut Bitig: Dünyada Dede Korkut Araştırmaları, haz. Gürol Pehlivan – Fikret Türkmen, Ötügen Yay., İstanbul 2021.

Melikoff, Irene, "Gürcüler, Türkmenler ve Trabzon: Dede Korkut Kitabı Hakkında Nottlar", trc. Fikret Türkmen, *Korkut Bitig: Dünya'da Dede Korkut Araştırmaları*, haz. Gürol Pehlivan – Fikret Türkmen, İstanbul 2021, s. 215-228.

Özçelik, Sadettin, "2022 Yılıının Bahar Müjdesi: Dede Korkut'un Bursa Nüshası", *Türk Dili*, 71/844 (Nisan 2022), s. 16-29.

Peacock, Andrew Charles Spencer, "Kırım'a Karşı Selçuklu Seferi ve Alaeddin Keykubad'ın Hâkimiyetinin İlk Yıllarında Genişleme Politikası", çev. Murat Keçiş-Ali Mıynat, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIX/47 (2010), s. 259-264.

Şükürov, Rüstem, *Türk Bizans İlişkileri ve Anadolu'nun Türkleşme Süreci*, Kültür Bilimleri Akademisi, İstanbul 2016.

Tekin, Talat, "Dede Korkut Hikâyelerinde Bazı Düzeltmeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten* (1982/83), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1986, s. 141-156.

Umar, Bilge, *Karadeniz Kappadokia'sı (Pontos) – Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2000.

Turan, Osman, "Keykubad I", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, VI, s. 646-661.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi – Siyasi Tarih: Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1318)*, Nakışlar Yay., İstanbul 1984.

Walker, Warren S., "Bir Halk Destanı Olarak Dede Korkut Kitabı", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, çev. Ahmet Edip Uysal, I/3 (1979), s. 33-40.

Zahidoğlu, Vahid Adil, "Dede Korkut Kitabında Tipik Bir İstinsah Hatası Üzerine", *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası*, ed. M. Ekici-M. Duranlı, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, III, s. 1576-1587.

